

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2016/1.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] STEDELIJKE ELLENDE OP HOOGGLANSPIEPER. HET CHARLEROI VAN STEPHAN VANFLETEREN

De schoonheid van het verval én de glans van het deficit: fotograaf Stephan Vanfleteren (*1969) heeft er altijd opnieuw een onnoemelijk zwak voor. Neem nu sommige van zijn robuuste karakterkoppen en portretten van bekende Vlamingen. Telkens slaagt Vanfleteren erin om de groeven en spleten van het lichaam sterk uit te vergroten. De getaandheid van het vel ligt voor het afschrappen, het patina van de voortschrijdende tijd is intens voelbaar. Zijn recente serie foto's over oude theateracteurs in *De Morgen* is er een zoveelste staaltje van. Elk moedervlekje, grijze haarspriet of huidplooi krijgt zijn aandeel in het totaalportret, enigszins in het voetspoor van de grote Franse negentiende-eeuwse fotograaf Nadar.

Vanfleteren past deze werkwijze niet alleen toe bij mensen. Ook steden in staat van verval onderwerpt hij aan zijn lens, om er vooral de donkere tinten hoogtij te laten vieren. In zijn recente publicatie *Charleroi, il est clair que le gris est noir* (volgens het Amerikaanse tijdschrift *Time* een van de beste fotoboeken van 2015) begeeft Vanfleteren zich naar het geteisterde Charleroi van de Borinage. Een verloederde stad waar velen met een boog omheen rijden. Maar Vanfleteren voelt er zich toe aangetrokken als een mot tot de lamp. De sterfotograaf heeft een liefde-haatverhouding met Charleroi, al van jongs af aan. "Ik hou van Charleroi. Ik kus haar op de mond, ondanks haar stinkende adem", luidt het in zijn omkaderende tekst. De nog jonge Vanfleteren – geboren in Kortrijk – raakte begin jaren negentig in de ban van de tegenstelling tussen de zandvlaktes

aan zee (waar hij opgroeide) en de mijnterrils in "*le Pays de Charleroi*". Toen hij er als journalist een opdracht kreeg, sloeg de vonk definitief over. "De zwarte heuvels waren zoals strakke duintoppen maar in de tegengestelde tint. *Le blanc est noir.*" Vanaf zijn favoriete terril bekeek hij Charleroi, om het met enig tremolo te bezingen: "Charleroi is net als Rome maar dan met zeven mijnterrils in plaats van zeven heuvels. (...) De ene stad met historische ruïnes, de andere met industriële."

Niet onlogisch dat het plaatselijke Musée de la Photographie met zijn onberispelijke reputatie bij Vanfleteren kwam voor een opdracht om Charleroi in beeld te brengen. Met die traditie werd in 2010 een begin gemaakt. Onder meer fotografen als Bernard Plossu, Dave Anderson, Jens Olof Losthein en Claire Chevrier kweten zich vakkundig van hun taak. De laatste jaren is Charleroi trouwens een geliefkoosd doelwit én biotoop van fotografen. Is een ritje naar de Borinage een vorm van fotografisch ramptoerisme? Thomas van den Driessche fotografeerde in zijn veelgeprezen serie *Strangely Dampremy* het voorstadje Dampremy, geperst tussen de drie verlaten mijnterrils *St Théodore*, *Les piges* en *La blanchisserie*. Hij koos voor forse kleurtinten en een vleugje Belgisch surrealisme. Plots opstekend geweld, drugsgebruik en verloedering vormden in Dampremy lange tijd een duister triumviraat. En natuurlijk denkt u aan de heisa over World Press Photowinnaar Giovanni Troilo. Burgemeester Paul Magnette – die aan een gestage opwaardering van de stad werkt – begon te steigeren over de "in scène gezette" beelden van Troilo, die hij als denigrerend voor zijn stad beschouwde. Uiteindelijk moest Troilo zijn lauwerkrans terug inleveren en spoedde de hele wereldpers zich – verkneukelend in zoveel marginaliteit op de vierkante kilometer – naar de Borinage.

De kans dat Vanfleterens project evenveel weerstand oproept is veel kleiner. Vanfleteren laat de Carolo's volkomen in hun waarde. Meer zelfs, hij biedt ze een voorzichtig eerherstel. Zijn excursie door dit verweerde landschap van gesloten steenkoolmijnen en afgebladderde staalindustrie resulteert in een ingetogen fotoboek. Daarin komen niet alleen de decors maar ook de mensen – in al hun paradoxale gretigheid, levensdrang én aftakeling – tot hun recht. Let wel, Vanfleteren zet de miserie soms dik aan. Maar dat gebeurt niet zonder

Stephan Vanfleteren, Charleroi, 11 maart 2015, Foto Stephan Vanfleteren.

mededogen en pudeur. Hij zoekt het zwartste zwart. Tot er grijs en wit doorschemert en misschien wel een flitsende zonnestraal. Je merkt natuurlijk goed dat dit een winters boek is. Vanfleteren maakte de meeste beelden in de winter 2014 en de lente 2015, omdat het lichtspel hem op dat moment meer passende mogelijkheden bood. En zo ontdek je dat schoonheid zich ook in een vergeten straathoek kan schuilhouden of in het craquelé van de straatkasseien. Schoonheid in de lelijkheid zoeken: Charleroi is er het perfecte oefenterrein voor.

Er valt veel te ontdekken in dit strak gecomponeerde boek met een ritmiek die goed afgemeten is, en af en toe met felle, ruwe contrasten werkt. We worden geconfronteerd met uitgezakte, verwaarloosde en slecht geklede lichamen, leunend tegen gevels, turend naar een monterder toekomst

die nog even uitblijft. We kijken in de bloeddorlopen ogen van kroegtijgers en nachtvinders met verfrommelde gezichten. We stuiten op rondhangende werklozen bij wie de fles de beste amigo is en de alcohol het lichaam aanveert. Het zijn liederen van wie Vanfleteren het vertrouwen wist te winnen en die hij ongegeneerd mocht portretteren. De serie doet denken aan het werk van Anders Petersen en zijn iconische *Café Lehmitz* (1978), Die dompelde zich onder in de wereld van de prostituees, drugsverslaafden en junks in Hamburg. Maar er zijn ook spelende kinderen met een gratie die herinnert aan de Parijse buitenwijkfoto's van Robert Doisneau. En er is grimmigheid en lichte ironie, zoals bij het fietsende jongetje met een speelgoedrevolver in zijn broeksriem gepropt of met het gesloten rolluik van kroeg Le Bon Accueil én de snuffelende hond.

Stephan Vanfleteren, Charleroi, 18 februari 2015, Foto Stephan Vanfleteren.

“Het is fotografie zonder vooringenomenheid”, schreef *La Libre Belgique* in zijn recensie. Vanfleteren glijdt boven de stad met een alziend oog zonder er een idylle van te maken, mocht dat al kunnen. En hij toont een voorkeur voor het panorama vanaf de terrils. Met verbazing én ontzag traceert hij de raamwerken en de musculatuur van een teloorgegane industrie. We dwalen door straten die dringend een schoonmaakbeurt nodig hebben of langs huizen die zelfs met een renovatiepremie niet meer op te kalefateren zijn. Hardheid en tederheid wisselen elkaar af in deze publicatie. Volgens *Le Soir* lijkt het of “bepaalde landschappen afkomstig zijn uit een *film noir* van de jaren dertig. Andere beelden tonen de majesteitelijkheid van de *sidérurgie* die de regio ooit liet opleven maar daarna tot wanhoop dreef.” Ook de Engelse fotograaf Don McCullin is onmiskenbaar een referentiepunt.

Vanfleteren is zichzelf trouw in dit boek, dat op bepaalde momenten lijkt aan te sluiten bij *Belgium*. Toch sta je weer met ontzag te kijken naar zoveel

fotografisch inzicht én kunde. Bladerend door dit alweer zeer verzorgde boek heb je het gevoel volledig in deze stad te verzinken. Je raakt niet meer uit haar tentakels. Stedelijke ellende op hoogglanspapier? Misschien heeft het iets pervers, jawel. Tegelijk straalt dit boek zoveel warmte uit (al gaat het de rauwheid niet uit de weg) dat de Carolo's er alleen maar gelukkig mee mogen zijn. “Ik hoop het oude testament van het socialistische Charleroi gefotografeerd te hebben. Een blauwdruk van *une ville du passé composé*”, schrijft Vanfleteren. Of zoals *La Libre Belgique* noteerde: “Het oog van Vanfleteren is genereus, vol tederheid.” Er is ten slotte nog iets dat deze publicatie *envergure* geeft. Vanfleteren bewijst niet alleen dat hij een ijzersterk fotograaf is, maar dat hij ook met de pen overweg kan, zij het met enige lyriek. Liefdevol en integer omlijst hij met woorden zijn Charleroi-excursie. Niet vies van optimisme hoopt hij: “De lente is in aantocht. Voor Charleroi zal dat ook zo zijn. Vandaag nog niet, morgen ook niet. Niet volgend jaar. Maar ooit wel.

Het diepste dal in het land van de weduwen van de
stoflong is bereikt." Van één ding kunnen we zeker
zijn. "Charleroi, *il est clair que le gris est noir. Mais
Charleroi sera blanc un jour.*"

DIRK LEYMAN

STEPHAN VANFLETEREN, *Charleroi. Il est clair que le gris est
noir*, Hannibal, Ieper, 2015, 256 p.
